

PAGINI DE CORESPONDENȚĂ: PETRE ȚUȚEA, EMIL CIORAN

Ioana COȘEREANU*, Monica NĂNESCU**

Mots-clés: Petre Țuțea, Emil Cioran, letters, museographie commemorative.

Petre Țuțea și Emil Cioran, unul gânditor creștin, celălalt, cum s-a autodenumit „secretarul senzațiilor mele”, frământați deopotrivă de neliniști metafizice, dar separați de un antagonism filosofic clar, au fost legați de o sinceră, aproape perfectă prietenie. Acești doi mari filosofi și-au pus sau nu gândurile sub acuratețea condeiului, și-au complinit întreaga viață prin neliniști, controverse, zbateri, prin framântări dramatice și atitudini care le-au apropiat spiritele. Se asemănau prin vivacitatea cu care își susțineau propriile afirmații filozofice, se asemănau și biografic, ambii fiind născuți în familii de preoți și pe tărâmurile subcarpatice. Țuțea, născut la 6 octombrie 1902, în satul Boteni (Muscel), în familia unui preot, a urmat Liceul „Neagoe Basarab” din Câmpulung și Liceul „Gh. Barițiu” din Cluj, apoi cursurile Facultății de Drept a Universității din Cluj; a studiat formele de guvernământ la Universitatea Humboldt din Berlin; iar în urma studiilor universitare, a devenit doctor în drept administrativ. A publicat articole diverse și studii de economie și politică în presa anilor 1930, cu precădere în „Cuvântul” condus de Nae Ionescu. Era un apropiat al acestuia, ca și al lui Petre Pandrea, Mircea Eliade, Emil Cioran și alții.

După o perioadă de simpatii de stânga, a devenit un fel de adept al mișcării legionare, dar nu s-a înscris în mișcare, iar în septembrie 1940 a ajuns înalt funcționar la Ministerul Economiei Naționale în guvernul național-legionar. Sub regimul comunist a făcut 13 ani de închisoare politică, între anii 1948-1953 și 1956-1964. După eliberarea din pușcărie a continuat să fie persecutat de Securitate, care i-a confiscat o serie de manuscrise (printre care *Tratatul de antropologie creștină*, restituit autorului după 1989). A trăit înconjurat de tineri din boema bucureșteană a vremii și a publicat, sporadic, sub pseudonimul Petre Boteanu, în revistele și almanahurile Uniunii Scriitorilor. S-a stins din viață la București, în 3 decembrie 1991, după ce a fost „redescoperit” de tinerii generației post 1989 și s-a bucurat de o scurtă perioadă de notorietate, dublată de o intensă mediatizare. Petre Țuțea a fost considerat unul dintre cei mai mari români ai secolului XX, dar și al celor viitoare, fiind supranumit *Socrate al românilor*.

Vecin de celulă, la Aiud, cu un mare filosof, părintele Justin Pârvu, beneficiem de o mărturie a acestuia: „Nu am cunoscut în tot Aiudul om mai chinuit și mai torturat decât Petre Țuțea.” Filosoful român a fost arestat și anchetat fără condamnare, între 1948 și 1953, apoi din nou arestat și întemnițat la Aiud, între 1956 și 1964, pătimind însumat 13 ani de închisoare. S-a spus că Țuțea a fost una din cele mai strălucite conștiințe, pe care Dumnezeu le-a dăruit-o românilor până la ieșirea din dictatura comunistă, dar și după.

Episoadele, cele cinci, ale lui Gabriel Liiceanu, reușesc să contureze relația specială care s-a legat între Cioran și Țuțea, iar *Exercițiu de admirație* este dovada că relația celor doi a fost de tip complementar, dar nu prin acceptări reciproce, ci prin controverse constructive.

„E un individualist”, spune Țuțea. Îl certa adesea pentru depărtarea de Dumnezeu, însă, dacă s-ar reîntâlni cu el, „aș fi așa de emoționat că mi-ar pieri glasul. Mi-e un dor absolut de

* Muzeograf, Complexul Național Muzeal „Moldova”, Iași.

** Muzeograf, dr. ing., Complexul Național Muzeal „Moldova”, Iași.

el.” Pentru Cioran, *misticul Țuțea este „singurul spirit genial care mi-a fost dat să-l întâlnesc în viața mea. Eu m-aș întâlni cu Cioran în neliniștile mele, care seamănă cu ale lui, iar el s-ar întâlni cu misticismul meu în lirismul lui”*, spunea Țuțea. Ceea ce e ciudat la Cioran nu e neliniștea de a fi om, ci neliniștea de a fi român. Cioran, cel născut la 8 aprilie 1911, la Rășinari Sibiului, la poalele muntelui, Paltinișul lui Constantin Noica, satul preotului Emilian Cioran, tatăl, protopop ortodox și consilier mitropolitan la Sibiu, a fost un apatrid. Dar nu pentru că ar fi ales să fugă de țara sa sau s-ar fi izolat sau dezis de neamul său, ci fugind de sine și crezând că în altă parte s-ar putea regăsi, împlini mai bine. Mama sa (n. Comaniciu) era originară din Vinea de Jos, comună situată în apropiere de Făgăraș. Tatăl Elvirei era notar și fusese ridicat de autoritățile austro-ungare la rangul de baron. Astfel, pe linie maternă, Emil Cioran se trăgea dintr-o familie nobiliară transilvană. Formarea sa intelectuală era legată de studii clasice la Liceul „Gheorghe Lazăr” din Sibiu, iar la 17 ani a început cursurile la Universitatea din București, studiul filozofiei. Aici a fost coleg cu filozoful Constantin Noica și istoricul religiilor Mircea Eliade, elev al lui Tudor Vianu și Nae Ionescu. Bun cunoscător al limbii germane, a studiat în original pe Immanuel Kant, Arthur Schopenhauer și, mai ales, pe Friedrich Nietzsche. Încă din tinerețe a arătat înclinație spre agnosticism, apărându-i evidentă *inconveniența existenței*. În timpul studenției a fost în mod deosebit influențat de lectura lui Georg Simmel, Ludwig Klages și Martin Heidegger, precum și de filozoful rus Lev Șestov, care situase întâmplarea în centrul sistemului său de gândire. În 1933 a obținut o bursă, care i-a permis să continue studiile de filozofie la Berlin, unde a intrat în contact cu mai multe personalități ale domeniului. Nevoia resimțită atunci de generația tânără, de o trezire spirituală pornită din exaltarea valorilor vitale, antiraționaliste, care a culminat într-un extremism de dreapta, a influențat viziunea tânărului Cioran. Deși nu a fost niciodată membru al Mișcării legionare, în perioada interbelică a simpatizat cu ideile acesteia, fără a fi de acord cu metodele ei violente. Plecat, așadar, cu o bursă la Berlin, în 1933, se declară, într-un articol, admirator al lui Hitler și justifică provocator *Noaptea cușitelor lungi*. Va repudia puțin mai târziu definitiv, cu furie, chiar rușine, această atitudine, ca pe o inadmisibilă rățacire a tinereții, argumentând prin ea refuzul oricărei implicări a individului în istorie.

Reîntors în țară, a ocupat vreme de un an (1936) postul de profesor de filozofie la Liceul „Andrei Șaguna” din Brașov. În 1937 a plecat la Paris, cu o bursă a Institutului Francez din București, care i se va prelungi până în 1944. În 1940 a început să scrie *Îndreptar pătimăș*, ultima sa carte în limba română, limbă pe care a abandonat-o aproape total în favoarea francezei. Varianta definitivă a *Îndreptarului* (rămasă inedită până în 1991) a fost încheiată în 1945, anul în care Cioran s-a stabilit pentru totdeauna la Paris. După retragerea cetățeniei române de către autoritățile comuniste, a trăit în Franța ca apatrid, unde a și murit la 20 iunie 1995.

În ceea ce îl privește pe Cioran, poate fi înfățișat în acești termeni: el se considera „*sceptic de serviciu al unei lumi în declin*” și trăiește în conflict declarat cu Sfântul Pavel și cu Absolutul divin. În reeditarea lucrării sale *Pe culmile disperării*, la editura Humanitas, este reprodus următorul text: „*Oricât m-ș fi zbatut eu în această lume și oricât m-aș fi separat de ea, distanța dintre mine și ea n-a făcut decât să mi-o facă mai accesibilă. Deși nu pot găsi un sens în lume, un sens obiectiv și o finalitate transcendentă, care să arate înspre ce evoluează lumea și la ce ajunge procesul universal, varietatea de forme a existenței a fost totuși în mine un prilej de veșnice încântări și tristeți.*” Acest text poate purta gândul spre două lumi: „*cea vizibilă, trecătoare, și cea invizibilă, eternă, a sfântului Pavel, criticat de Cioran. Invocată în această luare de poziție, transcendența definește sensul existenței lui Cioran în Univers. Cu sau fără voia lui. Textul citat mă îndreptățește să-l văd pe Emil Cioran în amurgul existenței lui, împăcat cu sine, jocul celor două lumi paulinice ducându-l la mântuire, sensul existenței lui fiind determinat de absolutul divin, odată cu desprinderea de pesimismul și de neliniștile lumii de aici. Eu cred că marele meu prieten, Emil Cioran, va înlătura, mântuitor, și poziția față de Sfântul Apostol Pavel și neterminata ceartă cu Divinitatea, subordonându-se*

absolutului divin. Mai am de adăugat ceva, în legătură cu Cioran: Nu există intelectual, care merită acest calificativ, fără să trăiască neliniștile metafizice ale lui Cioran, numai că nu orice intelectual adevărat poate practica sinceritatea lui totală. De altfel, toată existența omului este un joc dialectic nesfârșit. (Folosesc aici termenul, tocit de prea multă utilizare, al dialecticii.) Am o rugămintă față de Cioran: să nu mă mai supradimensioneze, pentru că această exagerare, venind de la o personalitate ca a lui, îmi sădește în suflet, sau intensifică în mine sentimentul durerii al neîmplinirii. Acest sentiment este fructul dintre eul concret și ideal.” (Spusele acestea ale lui Petre Țuțea au fost exprimate în fața lui Gabriel Liiceanu odată cu dorința de a-i fi comunicate lui Emil Cioran.)

Cu această declarație este lesne de înțeles profunda legătură dintre cei doi, lucru care ne îndreptățește să-l lămurim în cele ce urmează prin câteva pagini de corespondență, în parte inedită, și care slujește drept argument atât privind prietenia dintre ei, cât și pentru ilustrarea spiritualității care-i unea.

Emil Cioran recunoaște genialitatea lui Petre Țuțea într-o serie de scrisori adresate acestuia, scrisori aflate în Arhiva CNSAS, dar nepublicate integral și necercetate pe deplin. În mai multe scrisori, expediate de Emil Cioran către Petre Țuțea, confiscate și păstrate de Securitate în dosarul filosofului creștin-ortodox, „recompensat” cu 13 ani de detenție în închisori comuniste, pentru vinovății nedovedite vreodată, înscenate, așa cum s-a întâmplat tuturor aceluia care nu au putut fi în accord cu sistemul comunist, *scepticul de serviciu al unei lumi în declin* recunoaște, încă de la finele anilor '30, genialitatea marelui său prieten. Textele au fost obținute de către cercetătorul Eleodorus Enăchescu, prieten al mănăstirii Petru Vodă, pe site-ul căreia acesta a publicat deja o parte din documentele reproduse mai jos și oferite și portalului *Mărturistorii*, împreună cu alte două scrisori, cu totul inedite.

Reproducem integral conținutul acestei corespondențe:

Dragă Petre Țuțea,

Tu și încă doi-trei oameni faceți parte din categoria aceluia la care mă gândesc – cu voia și fără voia mea – în fiecare zi. Mircea Zaprațan ți-ar putea vorbi de frecvența ta prezență în îndoelile noastre de veghe sau de beție. Prietenia mă leagă de lume, mai mult decât instinctele laolaltă. Ea singură salvează un principiu spiritual în ordinea vizibilă.

Am fost foarte flatat de rândurile ce mi le-ai trimis referitor la acele fragmente de tinerețe. Tu știi că eu nu sunt scriitor român și că nu-mi prea place să scriu cărți. Mai bucuros stau de vorbă, ca să conserv, încă o dată, nimicnicia adevărilor. Din tot ce am făcut până acum, iubesc numai ceia ce a dispărut fără urmă, vreau să spun câteva tristeți în nopți, câteva grandomanii și gelozii pe ființe invizibile. Numai în disprețul față de D-zeu m'am simțit bine și la mine acasă. Aș vrea să fiu om politic numai ca să-mi pot verifica zilnic și efectiv scârba de oameni. Așa cum concepi tu politica, deținești parecă visul meu secret. Un amestec de Platon, de Hegel și de nihiliști ruși, iată ce e viziunea ta, care-mi dă fioruri unice. Nu te gândești că ai împotriva ta pe toți proștii acestui pământ, adevărate capete încoronate?

Compară lumea modernă cu o piață din Atena sau Roma antică, pentru a-ți da seama de mediocritatea noastră. Astăzi scrisul fiind unicul mijloc de lansare, orice om muncitor urât și netalentat se poate ridica în bună voce. Regret timpurile în cari adevărurile ultime se spuneau pe la răspântii și în cari tu ai fost un pontifex maximum al gândirii.

Te îmbrățișează E. Cioran

PS: Îți scriu dintr-un sat din județul Arad (Ineu). 25 Iulie 1936

Dragă Petre Țuțea,

Fotografia aceea în care cineva ne-ar putea crede niște petiționari dezamăgiți sau niște profeți demenți, rătăciți în zoologia rumânească mi-a făcut sensibilă alăturarea noastră în blestemul aceleiași soartă. Suntem meniți amândoi să protestăm în această înfundătură a lumii și să menținem, prin suferință, insomnia spiritului. Nu că în alt colț al spațiului am putea fi fericiți – căci n-am descoperi pe D-zeu nicăieri, dar am ști peste tot ce e moartea -, ci faptul că aici îmi pare gloria inutilă și imposibilă mă umple de o amărăciune inexistentă și ininteligibilă aiurea. Suntem atât de singuri, încât nu mai putem colabora decât cu D-zeu. Este unicul meu gând și unica mea scăpare. Tu cred c'ai observat demult: nu există nimeni. Asta mă consolează și de lipsa de glorie și-mi arată că la urma urmei este indiferent ce ești, din moment ce te afli subț soare. Eu sunt un Diogene care și-a stâns lămpașul, întâlnindu-te pe tine. În fine, un om. Și părăsesc și butoiul, ca să te îmbrățișez.

Emil Cioran

Sibiu, 29 Iulie 1937

Paris, 25 Nov. 1937

Dragă Petrică,

Cred că puțini oameni au avut șansa să li se mediteze destinul în adierile crepusculare ale Veneției. Nu mă îndoesc însă că m'am ridicat prin înțelegere la pateticul existenței tale, în acel oraș de fericiri melancolice. Era o după-amiază de Noembrie, aerială și profundă, când am avut revelația rosturilor tale în lume, a apariției unice – și de ce n'aș spune-o? – a imensei tale singurătăți. Știu prea bine că nu-ți este plăcut să-ți fac cel mai mare compliment care se poate aduce unui om: singurătatea lui absolută, dar, dragă Petrică, dacă te-ar înțelege oamenii ar mai avea vreun rost prietenia noastră?

Sunt poate singurul care a priceput dimensiunea shakespeare-ană a ființii tale, precum îmi place să cred că ești singurul care ai pătruns incurabilul trecerii mele printre dobitoace. Îți scriu din orașul în care toate îndoelile sunt permise, și care adaugă umbrelor mele un parfum de cangrenă. Sunt fericit că pot să stau aici singur, neînchipuit de singur, și că sunt departe de Balcanii în care numai tu justifici apariția soarelui.

Cu vechea dragoste, a lui E. Cioran

13, rue du Sommerard, Hôtel Marignan, Paris Ve

Dragă Petrică,

Ți-aș fi scris mai de mult, dar fusesem informat că ești plecat în propagandă pentru o cauză „pierdută”, deși nu prea văd care ar fi cea câștigată. Părerea mea este că indiferența constituie singura soluție pentru un spirit infinit superior frământării inutile de acolo și am condamnat totdeauna generozitatea ta, insuficiența de narcisism la un om pe care introspecția îl poate dispensa oricând de lume. De ce-ți sleiești talentele pe un teatru de periferie și-ți risipești avânturile geniale subț un cer fără infinit? Cumpără-ți un om – sau dacă vrei – mai mulți, cari să-ți asculte chinurile spiritului; căci altfel, oamenii nu-ți vor ierta niciodată de a le fi spus gratuit totul. Universul este un sabbat de burghezi, înnebuniți de propria lor mediocritate, iar legile lui le-a fixat D-zeu într'un consiliu de băcani.

De câte ori citesc câte un lucru inteligent mă gândesc la tine, iar claritatea ta vizionară, accentul patetic al înțelegerii tale, îmi trezesc imaginea unui secol al XVIII-lea meditând Apocalipsul. De când sunt în Franța am început să iubesc acest secol, pe care nu-l putem disprețui fără să evacuăm inteligența din istorie. Mi-am adus aminte cu plăcere de vremea când la Berlin, tu împreună cu Sorin [Pavel] făceați elogiul magnific al iluminismului și eu privindu-l ca pe-o aberație. Nu știu de ce, dar parecă de atunci am îmbătrânit toți și ne-am compromis; avem prea multe „atitudini” în urma noastră și fiecare an, apropiindu-ne de

moarte, adaugă un plus de singurătate raporturilor noastre.

România este tot atât de insignifiantă la Paris, ca și la Berlin, cu diferența că acolo eram "dort unten" și aici "la-bas".

*Cu toată dragostea,
E. Cioran*

Paris, 19 Ian. 1938

13, rue du Sommerard, Hôtel Marignan, Paris Ve

20 Febr. 1938

Dragă Țuțea,

Pentru un om care a fost cât de puțin infectat de romantism german, de muzică și de metafizică, Franța apare ca un farmec superficial de anecdotă. O țară care trăește prin formule vide, dar care punând grație în tot, nu te exasperează niciodată. Am o senzație de libertate înfinită de câte ori mă gândesc că n'am ce învăța de la francezi. „Spiritul” începe unde sfârșește neliniștea lor. Cine admiră Franța fără o nuanță de dispreț este un naiv ridicul. Nu este mai puțin adevărat că de câte ori mă leg de ea sau îmi primplu un surâs ironic, inteligența protestează în mine însumi și o apără cu încăpățănare. Căci Franța este pseudonimul inteligenții. Când tu spuneai că înțelegi prin inteligență ceia ce înțeleg francezii, ai anticipat o experiență pe care o fac zilnic. Aici prostia cade sub penalitate și nu mă îndoiesc că reclamând un prost îl expui unei percheziții imediate. Imbecili câți vrei, chiar prea mulți, dar nici un prost. O servitoare îl are pe La Rochefoucauld în sânge și un băcan dacă-ți descopere vreo iluzie, te disprețuiește. Spengler a scris cartea lui pentru Franța și te rog să-ți închipui cu ce voluptate savurez amurgul unei mari culturi, degradarea vitalității unui popor, panica lucidă a unei societăți. O țară fără tineri, fără ambiții și fără prejudecăți. De n'ar exista primejdia din afară, orice cetățean francez ar declara public că Franța nu mai are nimic de făcut. E drept că a făcut tot și că plămânii ei mai respiră doar prin orgoliu, dar aceasta nu îndulcește o soartă ireparabilă. O Românie legionară în câțiva ani de zile ar putea vorbi cu Franța fără nici un ton diplomatic, căci nimic nu provoacă aici complexe de inferioritate mai mari ca fenomenele de afirmare instinctivă. Franța n'are ce să opună forței în afară de paradox. La acesta apelează ea în toate eșecurile de politică externă și internă. Întrebarea ta stranie, dacă tot francezii sunt la putere, poate mai curând decât credem se va degrada într'o evidență. Franța este un tot ce tinde să devină nimic, România un nimic ce tinde... Dar, vai! am uitat că Pitpalac [Carol al II-lea] îi dă un curs funebru și ridicul.

Te îmbrățișează E. Cioran.

13, rue du Sommerard, H[otel] Marignan, Paris Ve

Menton, 6 Ianuarie 1939

Dragă Petrică,

Nu știi dacă te-ai îmbolnăvit vreodată de primăvară, de mare, de întinderi. Este cazul meu. Dar pe când eu a trebuit să vin să le văd, tu le descoperi probabil în vocile lăuntrice. Și astfel între noi se interpune infinitul, care îți îngăduie independența de natură. Tu ești un Socrate oceanic.

Al tău E.C.

Dragă Petrică,

Am scoborât din nou pe Coasta de Azur, printre acești englezi, obosiți de bogăție și dezabuzați de imperiu, pentru a-mi consola vidul în preajma lor și a-mi acorda plictiselile unor străluciri ce le admir din vanitate. Condiția mea de valah decadent nu mai e suportabilă decât în falsa somptuozitate a milionarilor, și a mării. A purta o conștiință de apus de imperiu într'un popor înăbușit de gestație!

Tu ești un băiat de popă care batjocorește pe Hegel și eu un altul care-i iritat de trivialitatea înălțătoare a lui Beethoven. Neamul „acela” își salvează apocaliptica lui absență prin oboselile noastre și ale prietenilor noștri, pe care-i putem număra pe niște degete ciuntite.

Îmi pare rău că nu sufăr de halucinații ca să înjgheb o conversație cu vocile mării, spre a uita pe oameni și femeile lor. Destinul meu de ex-amorezat într'o lume de pășiri zadarnice și repetate mă apropie mai mult ca niciodată de prostia elementelor, de clarele non-răspunsuri ale naturii. Tu-mi scriai din Budapesta de plăceri de „țăran înstărit”. Eu nu cunosc decât desgusturile neînstăririi în lume.

Cu vechea și cu marea dragoste a lui E.C.

Următorul text este trimis de la:

Vichy – Poste Restante, 24 Martie 1941

Dragă Petrică,

Aș fi vrut să-ți scriu în rusește, dar nu știu nici măcar calificativele: divin și geniu, prin cari obișnuiesc eu să-mi încep răvașele către tine. Te-am invidiat și te-am înjurat că ți-ai prelungit peste bunul simț concubinajul cu Stalin și m'ai lăsat singur în spațiul valah. Tu ești cel mai norocos dintre noi: îți refaci geografic etapele spirituale. Pe vremea când te-am cunoscut Moscova era o sursă lirică a temperamentului tău. Doar Napoleon și Rilke o mai iubiseră atât!

Absența ta a ratat trecerea mea prin România. Au fost acolo lucruri pe cari numai noi le-am fi putut comenta, în contradicții absurde și superbe, în avânturi și în amărăciuni, ca estești ai neșanselor autohtone și paraziți shakespeareni ai rosturilor neîmplinite. Încă o dată m'am convins că pe acolo numai viața privată are un sens, că în afară de șpiț și de muere totul eșuiază, chiar și ... idealul. Nouă nu ne-a rămas decât să ne punem simțurile la bătaie, să ne încurajăm glandele ca niște farsori pătimiși și apoi să ne înecăm într'o vastă ciorbă de burtă ca protest împotriva “lumii valorilor”.

Eu sunt pe aici, pe unde totul a fost. Asta mă consolează. Căci nepetrecându-se nimic, îmi văd de treabă. Ți-aduci aminte de acea întrebare pe care mi-o puneai prin 1938 la sfârșitul unei scrisori: “Pe acolo tot francezii sunt la putere?” Lebensdrang-ul [instinctul vital] e totuși realitatea fundamentală. Pe chestia asta cred că nu mai ești raționalist.

Am avut plăcerea să cunosc o admiratoare de-a ta: pe zdravăna și subtila Marinchen. Ea este o excepție la teribila ta definiție a românilor. Inutil să-ți spun că n-am discutat decât despre tine, despre faptul că suntem contemporani... La Berlin l-am văzut pe Sorin [Pavel]. A ajuns la limita lucidității. Nu cred să existe un om care să se înșele mai puțin ca el. E un neant căruia vitalitatea îi refuză absolutul sau sinuciderea. A mers mult prea departe pentru a fi un ratat. Singurul dintre noi care trăește în “Grenzsituation” [situație limită, de graniță]. Pe latura aceasta noi suntem niște balici [boboci].

Te îmbrățișează E.C.

Spune-i te rog salutări Marietei și informează-mă despre soarta lui Haig [Acterian]. Multă afecțiune lui Georgel [Demetrescu, fost director în Ministerul Economiei Naționale] și prietenilor noștri.

Iată și o declarație a lui Petre Țuțea, publicată în „Lumea Creștină” din numărul 141 al „României libere”, apărut duminică, 10 iunie 1990 și care pecetluiește legătura dintre cei doi:

„În privința mea și-a lui Emil Cioran, nu poate fi vorba de interviu, fiindcă în interviu nu se poate medita. De aceea, fac următoarea declarație:

În vederea întâlnirii cu dumneavoastră, am fost neliniștit metafizic, în următoarele forme:

1. M-am gândit la cei trei termeni metodologici ai cercetătorului modern: observația, experimentul și raționamentul. Neliniștea gnoseologică, produsă de acești termeni, a fost determinată de lipsa experimentului – pentru că n-am lucrat niciodată într-un laborator – eu folosind, ca și cei vechi, doar observația și raționamentul. La care mai pot adăuga, în cazul meu, informația livrescă. Dar, absenta inspirației, în ceea ce mă privește, precum și căutarea zeului, pentru a înțelege înțelepciunea, la Socrate, ne situează – pe mine, ca și pe el – în poziția de căutători, care caută neaflând și știu neștiind adevărul. Aceasta este calea omului, opusă căii Domnului (Bossuet), calea omului trebuind să se retragă înaintea căii Domnului, care îmbracă două forme: inspirația – favoare divină – și revelația – acțiune directă a Divinității (cf. T. Crișan, șeful secțiunii de beatificare de la Vatican, care invocă un teolog ortodox, al cărui nume îmi scapă. Din punctul de vedere al acestui teolog, acceptat și de T. Crișan, Biblia este în întregime inspirație de la Facerea lui Moise până la Apocalips, dar nu este toată canonică, adică revelată, Biserica Ortodoxa fiind cea care decide canoanele obligatorii pentru credincioși).

Mi-aduc aminte de afirmația lui Newton care, întrebat cum a descoperit legea gravitației universale, a răspuns: am fost inspirat! Deci inspirația, nu căderea mărului, l-a dus la această lege. De altfel, omul singur se mișcă în mijlocul fenomenelor lumii exterioare și interioare, care tac legic. Așadar, citirea fenomenelor de omul presupus autonom, este iluzorie. Tot Newton, când se întreabă ce este gravitația, răspunde: Dumnezeu. Afirmația este consemnată, cred, în lucrarea lui, Principia mathematica naturalis philosophiae.

2. O altă formă a neliniștii mele metafizice este legată de legenda mea, căreia nu am reușit să-i dau conținut adecvat.

3. De asemenea, o formă de neliniște o dătez supradimensionării mele, făcută amical de Emil Cioran. Mă folosesc aici de o afirmație a lui, în portretul pe care i-l face lui Joseph de Maistre, care l-a lăudat atât de exagerat pe papă, încât Sanctitatea Sa s-a cutremurat. Fiindcă există, după Cioran, și asasinat din entuziasm.

Eu mă mișc dogmatic creștin, în „orizontul misterului”, cum a spus Blaga despre om. În alt context, am afirmat că dogma este un mister revelat (Lalande). Misterul reprezintă singura formă eliberatoare din neliniștile mărginirii personale, înlănțuirii cosmice și comunitare și perspectivei infinitului și a morții. Libertatea trebuie gândită dogmatic, conform învățăturii creștine, care este religia libertății. Nu fac un paradox, câtă vreme libertatea este trăită aici, ritualic, în Biserică, iar dincolo, pentru cei fericiți-mântuiți, este eternă, fiindcă, și în biserică și în lumea de dincolo, domnește dogma: „Robește-mă, Doamne, ca să mă simt liber!” (Imitatio Christi).

În ceea ce îl privește pe Cioran, îmi permit să-l înfățișez în acești termeni: el se consideră „sceptic de serviciu al unei lumi în declin” și trăiește în conflict cu Sfântul Pavel și cu Absolutul divin. În reeditarea lucrării lui Pe culmile disperării la editura „Humanitas” se reproduce următorul text: „Oricât m-ș fi zbătut eu în această lume și oricât m-aș fi separat de ea, distanța dintre mine și ea n-a făcut decât să mi-o facă mai accesibilă. Deși nu pot găsi un sens în lume, un sens obiectiv și o finalitate transcendentă, care să arate înspre ce evoluează

lumea și la ce ajunge procesul universal, varietatea de forme ale existenței a fost totuși în mine un prilej de veșnice încântări și tristeți”. Acest text mă duce cu gândul spre cele două lumi: lumea vizibilă, trecătoare, și cea invizibilă, eternă, ale sfântului Pavel, criticat de Cioran. Invocată în această luare de poziție, transcendența definește sensul existenței lui Cioran în Univers. Cu sau fără voia lui. Textul citat mă îndreptățește să-l văd pe Emil Cioran în amurgul existenței lui, împăcat cu sine, jocul celor două lumi paulinice ducându-l la mântuire, sensul existenței lui fiind determinat de absolutul divin, odată cu desprinderea de pesimismul și de neliniștile lumii de aici. Eu cred că marele meu prieten, Emil Cioran, va înlătura, mântuitor, și poziția față de Sfântul Apostol Pavel și neterminata ceartă cu Divinitatea, subordonându-se absolutului divin.

Mai am de adăugat ceva, în legătură cu Cioran:

Nu există intelectual, care merită acest calificativ, fără să trăiască neliniștile metafizice ale lui Cioran, numai că nu orice intelectual adevărat poate practica sinceritatea lui totală. De altfel, toată existența omului este un joc dialectic nesfârșit. (Folosesc aici termenul, tocit de prea multă utilizare, al dialecticii.) Am o rugămintă față de Cioran: să nu mă mai supradimensioneze, pentru că această exagerare, venind de la o personalitate ca a lui, îmi sădește în suflet, sau intensifică în mine sentimentul dureros al neîmplinirii. Acest sentiment este fructul dintre eul concret și ideal.

Această „declarație”, comunicată lui Gabriel Liiceanu, după cum am mai spus, a fost consemnată de Alexandru Popescu („astăzi, 4 iunie 1990, orele 17,00” – este o consemnare specifică) și publicată în Revista 22, numărul 22 din 15 iunie 1990, cu titlul „Sentimentul dureros al neîmplinirii”.

Și o ultimă scrisoare a lui Petre Țuțea către Emil Cioran:

Dragă Emil,

Mă gândesc cu plăcere la clipa când ne-am cunoscut. Țin să subliniez că apari, pregnant, în conștiința mea în mod pur, detașat de timp și spațiu. Încerc să gândesc jocul pe care-l port între prietenie și admirație. Am certitudinea că te-ai împlinit, eu însă nu. Mă consolez nu cu această iluzorie formă a nemuririi – gloria -, ci cu nemurirea religioasă, care punctează cimitirele cu cruci.

Crucea simbolizează anularea distincției între glorioși și învinși. Fără religia creștină omul ar trăi neliniștea produsă de limitele vieții și de moartea absolută. Ce glorios este creștinismul ce populează templele și cimitirele cu nemuritori! Religia creștină asigură fraternitatea între glorioși și anonimi și învinși. Fără creștinism, umanitatea ar fi alcătuită din bipezi anonimi și glorioși. Ce glorioasă e viziunea creștină asupra omului în care nebunii, neîmpliniții și geniile se întâlnesc, fratern, aici și dincolo!

Religia creștină ne permite să vorbim despre oameni fără deosebire. Este și firesc, pentru că, deși fizic se aseamănă, metafizic se deosebesc prin destin. De altfel, metafizica, această disciplină filosofică fundamentală, nu a putut și nu poate înlocui religia. Religia creștină, prin puterea ei nivelatoare, înlătură oamenii de prisos; ea înlătură dezgustul existenței și spaima morții absolute.

Dragă Emil, sunt bătrân, bolnav și trist. Sunt neliniștit de perspectiva morții. Ce pustie ar fi viața fără temple, sacerdoți și credincioși! Îmi pare bine că școala, cu toate disciplinele ei, nu poate înlocui Biserica.

P.S. Dragă Emile, cred că-ți aduci aminte de scrisoarea, trimisă acum câțiva ani, prin care te rugam să-ți las camera de lângă Cișmigiu. Acum, când perspectiva morții mă preocupă mai mult ca altădată, revin cu aceeași rugămintă, pentru a avea și tu, când te vei fi întorcând la București, un acoperiș.

3 martie 1991, București

Text preluat din revista de cultură și atitudine „Certitudinea” din 07 iulie 2013 și publicat cu subtitlul *Fără creștinism, umanitatea ar fi alcătuită din bipezi anonimi și glorioși*.

Să încheiem reproducerea acestor texte cu spusele lui Cioran la adresa marelui său prieten: „*Așa cum ți-am scris ultima dată, admirația mea pentru Petrică a rămas intactă de-a lungul anilor. Ce geniu fulgurant! Îmi amintesc de câteva dintre formulările sale ca și cum le-aș fi auzit ieri. Am cunoscut multe spirite remarcabile dintre care unele erau cu totul de prima mână; nu am întâlnit în nici un caz o inteligență atât de incandescentă ca a sa*” mărturisește Emil Cioran într-o altă scrisoare către Bucur Tincu, din mai 1974, reprodusă în Petre Țuțea, *Între Dumnezeu și Neamul meu*, Editura Anastasia, București, 1992, p. 4 (PDF).

Aceste texte de corespondență reprezintă, așa după cum ne spunea Liiceanu prin pelicula sa, un adevărat *exercițiu de admirație*, un material pe cât de consistent prin informațiile pe care le conține din perspectiva scrisului, dar și din cea a muzeografiei memoriale, pe atât de bogat privind deschiderea unora dintre marile spirite ale acestui neam pe care nu am învățat încă a le prețui cum se cuvine.

Acum, la final, aș exprima un sentiment izvorât tot din direcția muzeografiei memoriale cu gândul de a sublinia marea nedreptate față de spiritualitatea românească și de reprezentanții ei, dar și față de cercetarea științifică, precum și față de publicul larg, în principal de muzeu, privați cu toții de cunoașterea aprofundată a acestor documente și a atâtor altora confiscate de securitatea comunistă și depozitate cu statutul de documente secrete, uneori distruse sau date uitării prin neeliberarea lor din arhivele securității actuale pentru a fi valorificate.

BIBLIOGRAFIE

Alexandru Popescu („astăzi, 4 iunie 1990, orele 17,00” – este o consemnare specifică) și publicată în „Revista 22”, nr. 22 din 15 iunie 1990.
„Lumea Creștină” din numărul 141 al „României libere”, care a apărut Duminică, 10 iunie 1990; Academia Română (www.acad.ro), Revista culturală „Tribuna”, Cluj, 2010.
Portalul *Marturisitorii*.

TEXTES DE CORRESPONDANCE: PETRE ȚUȚEA, EMIL CIORAN

Ces textes de correspondance représentent, comme Liiceanu nous l'a dit dans son film, en le paraphrasant, un *exercice d'admiration*, un matériau aussi cohérent pour les informations qu'il contient du point de vue de l'écriture, mais aussi celui de la muséographie commémorative, et aussi représentant des documents riches par des informations de certains grands esprits de cette nation qu'on n'a pas encore appris à les apprécier correctement.